

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historica Relatio De Ortu Et Progressu Fidei Orthodoxae In Regno Chinensi Per Missionarios Societatis Jesu

Schall von Bell, Johann Adam

Ratisbonae, 1672

Cap. VII. Alijs pro Reipublicae bono molitionibus praeficitur à Rege P.
Adamus Schall.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11805

præffet : factumq; postea ut omnibus circumconflagrantibus , ipsius amplæ & pulcherrimæ ædes , plenæ divitijs , ab incendio intactæ servarentur : tantam sibi reverentiam , vel ab hostibus , & ubivis terrarum impetrante Sapientiâ. Fuerit enim verò felix omen , hæc Tartarorum tunc doctrinæ Astronomicæ veneratio , quam sibi videlicet , non multò post plenius deservituram observarent.

CAPUT VII.

*Alijs pro Reipublicæ bono molitionibus præfici-
tur à Rege P. Adamus Schall.*

JAM crebris irruptionibus Tartari Chinesibus , ac præsertim Pequinensi provinciæ infesti , circum volabant , interdum prope muros ipsos Regiæ imperterriti. Iturus obviam periculo rex , ac suorum militum pudori , fortè refugientium cum hoste congregari consulere , statuit tormenta ænea quàm maxima fundere , quibus hostes à Regia deterreret , & arceret longius : suos quin etiam plures servaret. Memor Doctoris Pauli , qui europæam Matheſim ab hisce quoq; artibus commendaverat , misit ad P. Adamum supremum Tribunalis militiæ Præfidem , CHIÛ nuncupatum , deditq; in mandatis , ut prius de Machinis amicè confabularetur , & si
qui-

64 *Initia Expedi. Christianæ ad Chines.*

quidem deprehendisset adesse peritiam, tum
edictum Regium promeret, quo destinata im-
perabat. Fecit omnino, ut habebat in man-
datis Præses: nihilq; suspicanti P. Adamo, ab
incauto, quod quærebat, intelligit: tum edi-
ctū è sinu proferens tradit; unā se proripiens,
faustæ legationis reliqua apud Principem exe-
cuturus. Reponebat festinanti Pater: hæc se
in libris tradita, non in castris; lectione, non
usu hausisse. Aliud omnino esse ingenium
operi, aliud manum admovere: Experimentiā
plurimum in mechanicis profici. Verum il-
le, in cassum hæc, inquit: hoc solum ago, ut
Regis apud te mandata exequar. Nec à sen-
tentia dimoveri se passus Rex, ubi libello sup-
plici eandem provinciam deprecatus est Pa-
ter. Continuo æs, stannum, ferrum, &
quicquid necessarium videbatur, subministra-
ta: adducti mechanici, quotquot desiderati:
locus amplissimus attributus; ubi non longè
à Palatio commodius Regi liceret suggerere,
si quid opus videretur; Eunuchi quoq; adesse,
& adjuvare possent. Verum universis ad nu-
tum suppetentibus, postremi non tam de-
erant, quam incommodabant. Veriti hono-
res patrios in peregrinum hominem devolven-
dos, nihil non agebant, quo cœptis remora, &
fastidium desiderio regio eveniret. Primum
causati tarditatem operum; difficultatem, &
pericula

pericula in eorum usu ; sumptuum molem :
Deinde cuniculis fraudem promoventes , per
submissos pueros millena ferè pondera de me-
tallo suffurati sunt : Per eosdem uni de majori-
bus tormentis propediem perficiendo , prius-
quam hujus lævigationi suprema manus impo-
neretur, immisso per os machinæ globo ferreo,
pertinaciter scabro adhuc fundo inhæsuro, mo-
ras injecerunt. Verùm ab hac ipsa , quam
postremò retuli petulantia seu explodi invidia,
seu intonare primùm in Chinis Europæorum
fulmina ad commendationem cœperunt. Im-
missus in focum machinæ pulvis pyrius , ex
tormenti ore in terram directo fragor , & malè
immissus , nec arte aliâ facilè revocandus,
magno impetu globus erupit. Rex immani
machinæ tonitru perculsus , illico quid Patri
Europæo acciderit , inquit. Re nuntiatâ,
tormentum, ac pulveres inspicere ipse , mirari
artem & operam , laudare vehementer inge-
nium voluit. Trivialia hæc Europæis , mi-
racula deinceps visa sunt Chinesibus , fusoriæ
artis in hunc diem ignaris. Admirationi e-
rant conjunctio formæ cum fundo , extractio
ferri quod ANIMANS vocatur : machinæ , qui-
bus tam ad immittendam areæ fusionis for-
mam, quàm ad extrahendum inde tormentum
res agebatur.

Suspexere simul sacros ritus, & cæremonias,
quarum in publica hac Christianæ dexteritatis

E

com-

66 *Initia Expedit. Christiana ad Chines.*

commendatione, oblivisci omnino non oportebat. Erant haud dubiè Chineses de more Spiritui ignis inter hæc ignium miracula sacrificaturi. Prævenit superstitionem Pater, & antequam operi manum, & fundendæ machinæ laborem admoveret, imaginem Salvatoris unâ detulit, erectoq; & ornato Altari impositam, veneratus ipse est superpelliceo & stolâ indutus. Ad hæc operarij flexis coram Domino genibus, adorare jussi, & Divinam operi opem de cælo precari. Id ipsum Rex futurum suis prædixerat, vetueratq; strenuè, ne impedirent: Non enim, inquiebat, isti Spiritus, quos adoramus, despiciunt; sed tenaciter unum DEVM colunt, ejusq; præcepta custodiunt. Cæterùm qui fundendis machinis prius inviderant, non minus iniquo oculo explodendis, comprobandisque postea adstiterunt. Viginti initiò fusæ sunt, quarum pleræque quadraginta ferè librarum pondus evolverent: Quamvis initiò desiderârit Rex, ut quæ septuaginta vel octoginta pondus appendentes globos ederent, compararentur. Satis tamen fuit cœpisse à tenuioribus: quamvis & istas admodum gravatè, submissis pro bobus, qui petebantur, mulis in jumenta, deportari extra urbem in campum quadraginta propè stadia excurrentem, per livorem æmulorum contigerit. Capiendo experimento rursus præfecti abs Rege Eunuchi ac milites.

Paræ

Pars sincerior successus optimos, ut par erat, laudavit: Pars, quòd in toto genere nihil haberet quod improbaret, vexationibus tamen, ac diminutionibus, confictisq; proportionum sibi, ut mentiebantur, non respondentium observationibus, detrahere si quid possent conati sunt. Mitti solebant equites, qui excurrentes globos referrent, notatis spatijs ad amissim factæ præparationis, & onerati tormenti commensurandis. Alijs vera nuntiantibus, fuère qui duos ex majoribus machinis globos in unum locum convolasse, stadijs propè viginti à tormentis distitum asseverarent. Fraudi larva detracta est; quando adstantibus patuit, duo illa æra grandiora consultò in diversas omnino partes directa, dimittere jactum eodem in termino nequivisse.

Rex tormentorum pulchritudine & commoditate captus, suggerentibus Eunuchis, credit minima quoque, si in castris haberentur, non absimile præstare posse. Annuit igitur quingenta fundi, quæ singula septuaginta librarum pondus non excederent; si periculum adesset, à singulis militibus singula in humeris deferenda & asportanda. Quasi verò Chineses si (quæadmodum plerumque faciunt) in fugam effusi ruant, hoc se onere prægravari vellent: Evincunt nihilominus Eunuchi: verùm ea intentione, quæ deinde patuit, ut publicum consilium privatæ singulorum rei famularetur. Petunt impetrantque

à Rege , & quidem impudenter P. Adami nomine , quingenta millia æris , & quadraginta millia stanni ; cum fundendis illis machinulis sufficerent quinquaginta millia æris , & quinque millia stanni. Accurrit ad Tribunal ædile Pater , & fraudem detegit alieno nomine Regi ac Magistratibus malignè affusam. Verùm senatu nihil adversus Eunuchos audente , ipsi Imperatori immane furtum, quo innocens ipse perniciosè involuebatur demonstrat. Audaciam demiratus Rex , reos causam dicere , pœnamque pro meritis luere præcepit.

Biennio his operibus infudatum est , jussis edicto , à Patre Europæo artem ediscere Eunuchis ; & mutuis operibus inspiciendis , ultro citroq; vacatum : Donec peste per urbem grassante, labores intercepti sunt; pluribus huic studio invigilantibus intempestivè sublatis. Ex triginta operarijs , qui fundendis minorib' machinis deserviebant, viginti quinque demortui: quos Eunuchus, collega P. Adami in suscepto negotio , insecutus est. Ex domo Bonziorum , quæ habitationi Patris fuerat assignata , complures alij , atque ex his Bonzij quatuor perierunt, intactis omnino Europæorum singulis. Eunuchus à familiaribus omniq; humana ope deserto , ex charitate, atque amplius ex religiosa virtute P. Adamus adstitit, humanâ simul, quacunq; poterat , & cælesti ope adjuvans : Indignum

dignum nihilominus Regno DEI expertus fuit: Omnia potius simul crediturum se, quàm suæ sectæ adversaturum professus est: Atque ita moriens sepulturâ, in angulum quendam abjectus, diutissimè caruit: infelicior quòd æternæ salutis spe exciderit.

Nondum absolutis machinis, Rex etiam propugnaculi, more militari construendi, modum & formam petijt. Confecta est è ligno idæa ea magnitudinè, quæ proposita, facilè partes omnes, quarum operæ pretium esset, exhiberet; quam postea in severiori materia artifex imitaretur. Prototypo delectatus Imperator jussit eos Magistratus, qui militiæ summa cum potestate præerant, Patrem ad certum locum extra muros, deliberandi causâ ubinam talia construi possent, convenire. Cùm eò ventum esset, omnes inspecto ligneo propugnaculo, & perspecta ratione, quâ hujusmodi molibus urbs ipsa ac muri tutò, & facilè defendi possent, uno consensu decreverunt ijs uti. Sed & hic nemo alius, præterquam figulus figulo obstitit. Adducit non multò post Mathematicos quosdam Spado, ex ijs plerosque, quibus inspiciendorum ædificiorum cura demandata est, Interrogat; num incongruum aliquid in hac propugnaculi forma appareat? útque edicant, jubet. Imò verò, inquirunt, periculosæ plenum opus aleæ agitur: Triangularis figura ignis

70 *Initia Expedit. Christiana ad Chines.*
formã æmulatur: cum stellã Martis genuinã ha-
bet consensionẽ; Suspectam protinus esse oportet,
& cavendum, ne expugnationi potiùs quàm
defensionì urbis proludat. Creditum ex tripode
vaticinium est; præsertim ab effæminato:
continuò itaque inutilem, quam suaderet Pater
Europæus, figuram propugnaculi, imò noxiam
definit. Tum conticescentibus qui aderant,
aliud quadratæ normæ, quod secum attulerat,
à quodam è supremo Colaorum Senatu, in mu-
sæo excogitatum exemplar propugnaculi pro-
mit, & laudatum commendat. Stupidè garri-
enti quamvis nemo suffragaretur, nemo tamen
contradixit; captumque illico est opus ex tri-
angulo quadratum: cui simile, muris proximè
adequitans, cùm vidisset Pater, ad delegatos
in hoc negotio conversus; si latro essem, in-
quit, hoc ipso ex loco urbem intra triduum ex-
pugnarem: ostendens quantum olim Reipubli-
cæ profuturum foret, inconsultum prius eor-
um silentium. Nec vanus augur fuit. Latro-
nes postea murum aggressi sunt hoc ipso ex lo-
co quem digito Pater demonstrarat, & parie-
tinã tribus aditibus perforatã, nullã vel sagittã,
vel etiam lapide prohibiti, intra diem tertium
urbe potiti sunt, ubi literatus ille Senator in-
consultæ suæ loquacitatis, & juvenilis impetûs,
à latronibus urbem populantibus, pelle & vitã
exutus pænas dedit.

Toto

Toto interim tempore, quo machinæ bellicæ trahebantur, Schola Astronomica, quoniam rarò adesse poterat P. Adamus, tanquam corpus sine anima, plurimum refrixit. Quò factum, ut quidam ex ipsa Patrum Academia, nomine VÂM PEÛ LAI ætate grandævus, & primis Patribus Pantojæ & Sabatino de Urfis, familiariter notus, qui ideo admissus fuerat, ut negotium pristinum urgeret, & reliquis discipulis ad discendum stimulos adderet; hanc occasionem captans, ipse sibi & nomen & meritum correctionis Ephemeridum usurpare est ausus. Compositis libellis aliquot, quibus eruditionem suam ostentabat, cæpit Tribunali & Regi ipsi, libellos supplices offerre, quæque circa correctionem agenda, inculcare, Præsidente interim Petro indormiente: adeò, ut rem jam propè rursus perturbatâ ad ipsos Regni Mathematicos denuo provocaretur. Hi tamen jurgiorum pertæsi, & quòd olim hujus ipsius Authoris contentiones oderant, ab eo alienissimi, rogarunt Tribunal Rituum, ut proposito quocunque Planetæ, vel Eclipsis calculo experiri dignaretur, si ad sustentandum hoc munus, quod expetebat, idoneus videretur. Subjicitur examini infelix, & invenitur minus habens, atq; impudentiæ & ambitionis convictus desijt, unde non aspirabat, auram captare. Non tamen defuit malitiæ ingenium, quo impugnet ulterius quos oderat.

Excuse-

72 *Initia Expeditionis Christ. ad Chinenj.*

Excusat publico scripto suam pro Astronomiæ obsequio curam, quam interea suscepisset: Europæum Sacerdotem, dum ad machinas bellicas fundendas affidet, dimisisse visum steriles Astronomiæ campos, adamasse autem rura pingua artium metallicarum: Consulto illum extrahere curas Ephemeridum, ut honores diuturnos aucupetur: Nunquam finem promissorum fore: Indigenas longè efficacius promptiusq; suæ patriæ semper prospecturos videri. Talia cum in vulgus spargeret, motus iteratis ab hoste stimulis Pater, promittit reformationis Astronomicæ provinciam se ambitioso homini cessurum, (videlicet Cerbero offam) si eam ipsemet non priùs absolverit, ante decimum octavum annum Imperij Principis regnantis. Placavit hoc pacto importunum: Qui tamen neutrum, quod promittebatur, incolumis vidit. Ante decimum octavum siquidem Imperij decessit: & decimo octavo, qui expectabatur anno, inter squalores carcerum à latronibus Regno potitis, coniectus miser ille Astronomus ingemuit. Imò ab istis Regni inuasoribus de pecunia sollicitatus; & depositam apud Europæos Patres mentitus; ubi fraus comperta est, flagris egregiè subjectus est: Actum biennio exacto translatis Imperij, fractis squalore & cruciatuum mole viribus, triduo postquam Calendarium de Imperantis mandato evul-

evulgatum est, non supervixit: meritis æquissima fata invidorum; quorum genius est fremere dentibus, & tabescere.

Cæterum quæ firmandæ restitutioni Ephemericum spes à Magistratibus & Rege affulgebat hæctenus, repente, hinc quoque optato fructu caruit. Adeunt Magistratum Indigenæ Astronomi projectis ante pedes Senatorum libris, quos eadem ipsâ de re conscripserant: pollicitationibus item repetitis Europæam omnino methodum secuturos; si modò ipsa Chinensem sanguinem imbiberet: & cõmunis fieret totius Imperij; non singularis audiret duntaxat exterorum: aut denique, si tantisper sustineretur aliquod tempus; donec maturaretur in Chinis aliena traditio; & ubi posteris, non jam amplius adeò recentia, placere cæpissent.

Verùm rei Christianæ, qui scopus erat unicus promovendæ, nil servitutam dilationem hanc, ratûs Author, toties faventem à Regiâ ventum, per quem velificari tandem toto Imperio Europæus labor posset, invocabat. Jam suo, seu affectu, seu consilio Tribunalium, expedierat Rex tabulam deauratam elogio fidelitatis & meritorum P. Adami Schall incisam, cum altera, quâ legem Dei ab eodem Patre Europæo, divulgatam laudabat. Regium hoc munus postea Amacum, Lusitanorum Empo-

74 *Initia Expedit. Christianæ ad Chinens.*

rium, delatum, tantum permovit omnium animos, ut ei passim obviam procedentes, publicam lætitiã explosis æneis tormentis, & omnis generis musico apparatu concinente, demonstrârint. Eam postea Templo Societatis illatam, tanquam Chinensium, DEUM laudantium primitias, & tanquam oblationem novam in terris tanti Monarchæ, loco decenti collocârunt.

Sed quod caput erat, quodq; promissis, atq; edictis Rex toties animo conceperat, minime præstitum est. Nihil gratiæ exoptatæ, nihil remunerationis quæsitæ; seu quæ Astronomiæ studium proferrent in lucem; seu quæ artem machinarum bellicarum compensarent, consecutum est: calumnijs Eunuchorum, uti aditus, ita exitus Regiarum aurium, ac voluntatum pertinaciter intersepientibus. Sæpius quidem, supremo Colaorum Senatore attestante, auditus est plurimã in comendationem Patris Europæi, & professionis Christianæ Rex eloqui; quin etiam aliquando Præsidem summi Tribunalis laudes, quibus Patrem evehebat, intercipientem; quod homo exterus esset, cui non satis nosset an penitus fidendum; illico nihil præterea meritum inspectante & demirante aulâ, exui insignibus quem gerebat Magistratûs, & pro reo ab oculis in carcerem abduci imperavit. Attamen Patris optimi conatus portum nunquam tenuere.

Et

Et fuerunt ex Mathematicis, qui deteriora omnino prælagirent; crederentq; benevolentiam Regis non fore immortalem. Quibus intrepidè reponebat Pater: Bonæ causæ, & intentioni rectæ non omnia semper esse adversatura: adamaturum alium, quod Rex iste fastidiverit: notum esse; timendos amplius esse Principes, qui plûs aliquando amarunt: Nihil in aulis, quantumcunq; secundis Principibus, ex omni parte esse beatum: certam rerum stabilitatem, & actionum fines gloriosos à conspiratione cœli & terræ, DEI & Principis pendere. Dicta probavit eventus in eo, qui successor Imperium occupavit.

CAPUT VIII.

Infami proditione Rex occumbit & Imperium evertitur.

DUm stellarum ordo ad veros calculos in Chinis revocatur, Imperij ejusdem maximi fit convulsio & ruina. Jam olim apud Sinense vulgus sermonibus increbuerat: quòd quotiescunq; renovatur Calendarium, Rex qui tunc imperat vel excedat è vita, vel certè privetur Imperio. Quasi verò non constet à quatuor ferè millibus annorum, ex quo primus YAO regnavit, continuâ successione ex pluribus familijs numeratos fuisse ducentos triginta